

Dopisna teologija

NOVI ZAVJET 1

Izdaje: Institut za višu teološku kulturu pri Bogoslovnom fakultetu, Zagreb,
Kaptol 31, telefon: (041) 38-446
Glavni urednik: Dr. Jerko Fućak, predstojnik Instituta
41000 Zagreb, Kaptol 9

3. IZVJEŠTAJI O ISUSOVU DJETINJSTVU ILI EVANĐEOSKA PREDPOVIJEST (Mt 1-2 i Lk 1-2)

TKO JE ISUS IZ NAZARETA?

3.1 UVOD

3.1.1 Osnovni potezi evanđeoskih predpovijesti i njihov uzajamni odnos

3.2 EVANĐELJE DJETINJSTVA PO MATEJU

3.2.1 Osnovna težnja, sastav i svojevrsnost

3.2.2 Isus – sin Abrahamov i Davidov (Mt 1,1-17)

3.2.3 Isus – sin Djevice Marije i Josipa (Mt 1,18-25)

3.2.4 Isus – židovski kralj: poklonstvo mudraca (Mt 2,1-12)

3.2.5 Isus – Sin Božji (Mt 2,13-15)

3.2.6 Isus – novi Mojsije – progonjen (Mt 2,16-18)

3.2.7 Isus Nazarećanin: Bog ga štiti (Mt 2,19-23)

3.3 PREDPOVIJEST PO LUKI

3.3.1 Osnovna težnja, sastav i svojevrsnost

3.3.2 Obećanje rođenja Krstitelja koji će pripremiti put Gospodinu (Lk 1,5-25)

3.3.3 Obećanje rođenja Isusa, Sina Božjega (Lk 1,26-38)

3.3.4 Marijin pohod: Isus, Gospodin (Lk 1,39-56)

3.3.5 Rođenje Krstitelja, Preteče koji pripravlja put (Lk 1,57-80)

3.3.6 Rođenje Isusa, Spasitelja, Krista, Gospodina (Lk 2,1-20)

3.3.7 Prikazanje Isusa u Hramu: Isus donositelj spasenja, lik pred kojim se treba opredijeliti, spasitelj (Lk 2,21-40)

3.3.8 Dvanaestogodišnji Isus u Hramu, u domu svoga Oca (Lk 2,41-52)

3.4 POVIJESNOST EVANĐEOSKIH IZVJEŠTAJA

3.4.1 Vrijeme Isusova rođenja

3.4.2 Popis svega svijeta

3.4.3 Betlehemska zvijezda

3.4.4 Betlehem kao mjesto Isusova rođenja

3.4.5 Anđeli

3.5 ZAKLJUČNA NAPOMENA

3.1 UVOD

3.1.1 Osnovni potezi evanđeoskih predpovijesti i njihov uzajamni odnos

Osnovni nacrt Evanđelja počinje s Isusovim javnim nastupom (usp. Mk i Dj 1,21-22). Mt i Lk stavljaju pred taj početak svaki po 2 poglavlja izvještaja o Isusovu djetinjstvu. Ta 4 poglavlja obično zovemo "povijest djetinjstva". Taj naziv valja dobro razumjeti. Riječ "povijest" mogla bi stvoriti dojam da je posrijedi točan izvještaj o povijesnom događanju u smislu današnjeg pisanja povijesti. Tako su se ta poglavlja donedavno – premalo biblijski – i shvaćala. Ali mi smo već u prethodnim pismima naučili da ni jedan tekst NZ-a nije puka povijest u današnjem smislu te riječi. Ta poglavlja izvješćuju sigurno o nekim (ne o svim!) povijesnim činjenicama Isusovih početaka, ali isto tako sigurno ne žele reći da su se one dogodile na onaj način, baš onim redom i da su tako točno opisane kako bismo mogli dobiti dojam pri površnom čitanju ovih izvještaja.

Izvještaji o Isusovu djetinjstvu nalaze se na početku odnosnoga evanđelja pa se stoga u novije vrijeme često zovu "evanđeoska predpovijest" jer pripovijedaju o događajima koji su se dogodili prije prave evanđeoske povijesti: Isusova javnog djelovanja. Već znamo da su ti izvještaji oblikovani na temelju vazmenog iskustva učenika. I te predpovijesti, kao uostalom i cjelokupno evanđelje, jesu Radosna Vijest o Isusu. I još više: one su kao neki predgovor ili preludij u koji Mt i Lk stavljaju osnovne misli evanđelja sadržane u susljednim poglavljima. Već na početku evanđelja predstavljen je Isus kao onaj kojega će otajstvo Mt i Lk ispovijedati u svakom odlomku evanđelja iznova. Oba evanđelja djetinjstva odgovaraju na pitanje: Tko je to dijete? Koje poslanje i koju zadaću ima ispuniti u svijetu? Mateja, Luku i s njima Pracrkvu ne zanima u prvom redu što se tada točno i kojim se redosljedom događalo ono o čemu pišu. Oni su poneseni i zaokupljeni vazmenim iskustvom: da je Isus uskrišen, da je on Gospodin, Spasitelj i Sin Božji. To osnovno iskustvo omogućuje im dublje poniranje – njegov život, daje pečat prikazivanju događaja njegova djetinjstva. Povijesne pojedinosti – vrijeme, mjesto i okolnosti rođenja – za njih – semite – nemaju ni izdaleka onu prvenstvenu važnost kao za nas

zapadnjake – pogotovo im postaju sporedne pred prevažnom činjenicom uskrsnuća u kojem prvi kršćani u novom svjetlu vide sebe i sve oko sebe. Zbog toga Pavao npr. ne pripovijeda ništa o Isusovu rođenju i djetinjstvu. Na prvom je mjestu vjera u Isusa, u otajstvo njegova poslanja. Osim toga, ovi su se događaji obnavljali i prepričavali u bogoslužju, kojem nije do povijesti nego do hvalospjeva i vjeroispovijedi. U bogoslužju su prakršćani pjevali hvalospjeve Bogu zbog Utjelovljenja. Ti hvalospjevi i vjeroispovijedi djelomično su stariji od evanđelja. Pavao ih češće donosi u svojim poslanicama: Gal 4,4-5; Rim 1,3-4; Fil 2,6-11. Sličan se hvalospjev otajstvu osobe Isusa Krista, Božje riječi, nalazi na početku Ivanova evanđelja (Iv 1,1-5.9-14). To je zacijelo najstarija “božićna pjesma” i sažimlje vjeroispovijed Ivanovske zajednice.

U Evanđeljima djetinjstva načinju Mt i Lk pitanje: Tko je Isus? Čovjek? Bog? Njihovi odgovori zapravo su vjeroispovijedi prve kršćanske zajednice. Oni pojašnjuju i produbljuju Kristovo otajstvo tako da ga postavljaju na temelje povijesnih događaja njegova djetinjstva. Oni opširno pripovijedaju ono što su hvalospjevi i himni izrekli pjesnički kratko. Mi se teško snalazimo u tim odgovorima – i u Pavlovim vjeroispovijedima i u evanđeoskim izvještajima. Vjeroispovijedi nisu nimalo zorne.

U izvještajima pak nije više uočljiva granica između povijesnog događanja i propovjedničkog i zanosnog navjestiteljskog tumačenja događaja i udubljanja u nj. Protumačimo to jednom prisposodobom. Zamislite prsluk od dvije boje, bijele recimo i modre. Zanima nas koliko točno milimetara ima u njemu bijele, koliko modre vune. To ne možemo ustanoviti od oka. Za to je potrebno naći kraj jedne i druge niti pa onda strpljivo mjeriti do početka. A za to je opet potrebno odvojiti jednu vunu od druge. I kad smo točno u milimetar izmjerili koliko ima jedne, a koliko druge vune, sasvim smo raspleli prsluk.

Tako je to i u slučaju evanđelja. U njima su se događaji slili u nedjeljivu cjelinu s navjestiteljskim, propovjedničkim tumačenjem događaja. I hoćemo li znati što se, kako se i kojim se redom sve do u pojedinosti dogodilo, razorit ćemo evanđelje, jer evanđelja su ne samo opisi događaja, niti samo tumačenje događaja, nego upravo – vjernički, u svjetlu uskrsnuća i snazi Duha protumačeni događaji Isusova života. Zbog toga u evanđeljima djetinjstva nemamo točan odgovor o pojedinostima, da li su npr. anđeli pjevali, da li je i kako je bilo zamjetljivo njihovo pjevanje, ili koliko je djece pobijeno u Betlehemu. Zapravo, iz poštovanja prema evanđelju, ne bismo smjeli niti postavljati takva pitanja, jer bismo tako u njima tražili ono što ona ne kane dati. U njima je sliveno i zabilježeno vjerničko iskustvo, a to, posve sigurno, nije isto što i npr. dokumentirani film ili novinarska reportaža. I vjerničko je iskustvo zapravo neponovljivo. Ono je – svakome na njegov osoban način – dostupno samo onome tko osluškuje ne samo razumom, nego i srcem i vjerom.

Evanđelja Djetinjstva, dakle, jesu pripovijedačka i navjestiteljska teologija o Isusu Kristu. Svaki evanđelist pripovijeda na svoj način. Obojica posizu za predajama koje se odnose na rođenje i podrijetlo Isusa iz Nazareta. Samo za različitim predajama: Mt se ne služi istim vrelima kao i Lk. Tu ćete različitost veoma lako uočiti usporedite li Matejevo evanđelje djetinjstva s Lukinim.

Mt	Lk
Isusovo rodoslovlje (1,1-7)	Obećanje Krstiteljeva rođenja
Obećanje Isusova rođenja	Obećanje Isusova rođenja
- Josipu (1,18-25)	- Mariji (1,26-30)
	Susret Marije i Elizabete (1,39-56)
	Krstiteljevo rođenje i obrezanje (1,57-80)
Isusovo rođenje (1,18-25)	Isusovo rođenje i obrezanje (2,1-39)
Poklonstvo mudraca (2,1-12)	
Herodova prijetnja	
Bijeg u Egipat	
Povratak u Nazaret (2,13-23)	
	Dvanaestogodišnji Isus u Hramu (2,40-52)

Uspoređivanje tekstova upućuje već na prvi pogled na neke razlike. Razlike u slijedu događaja, u tijeku pojedinih događaja te u osnovnom ozračju: u Mt je sve tmurno – Isus je od početka progonjeni Mesija; u Lk sve odjekuje od (vazmene) radosti: Isus je Gospodin.

Ali ima i tvrdnja koje su zajedničke Mt i Lk:

- Isusova je Majka bila djevica imenom Marija (Mt 1,18sl; Lk 1,26ss)
- Marija je bila zaručena s mužem koji se zvao Josip i bio je iz Davidova doma (Mt 1,16ssl; Lk 1,27; 2,4)
- Isus je začet po Duhu Svetom (Mt 1,18ssl; Lk 1,26ssl)
- Marija je bila trudna još prije nego što ju je Josip uveo u svoju kuću (Mt 1,18; Lk 1,34)
- Isus je rođen u Betlehemu (Mt 2,1; Lk 2,11).

Te razlike i te zajedničke tvrdnje upućuju na to da su u Pracrkvi postojale dvije struje predaje, ali da su važni događaji oko Isusova rođenja vjerno sačuvani u objema.

Poticaji:

- *Što slavimo o Božiću?*
- *Pročitajte pozorno neke božićne pjesme. Što govore o Isusu?*

3.2 EVANĐELJE DJETINJSTVA PO MATEJU

3.2.1 Osnovna težnja, sastav i svojevrsnost

Poglavlja Mt 1-2 snažno su opečaćena zajednicom u kojoj su nastala i u kojoj su se navješćivala. Ta judeokršćanska zajednica brani tvrdnju da je Isus Mesija. Za to je razvila i svoju vlastitu metodu: traži u SZ mjesta koja se mogu primjeniti na Isusa. Ponekad malo i preinačuje starozavjetne tekstove da bi bolje pristajali uz događaje oko Isusova rođenja. Evo primjera takve prilagodbe:

Mihej 5,1:

A ti, Betleheme Efrato,
najmanji među kneževstvima Judinim
iz tebe će mi izaći onaj koji će vladati Izraelom.

2 Sam 5,2

Ti ćeš pasti moj izraelski narod
i ti ćeš biti knez nad Izraelom.

Matej 2,6

A ti, Betleheme, zemljo Judina,
nipošto nisi najmanji među kneževstvima Judinim,
jer iz tebe će izaći vladalac

koji će pasti moj narod
- Izraela.

Kolika sloboda! Istočnjaku je mnogo važniji smisao nego točno prenošenje nekoga događaja ili neke riječi.

Presudna je osnovna zamisao. Njoj je sve podređeno. Mt 1,1 ssl nagovještuje temu. A onda se nižu izvještaji o rođenju i prvom vremenu Isusova života: Isusovo rođenje, poklonstvo maga, bijeg u Egipat, pokolj betlehemske djece, povratak u Nazaret. Te pojedine zgode nisu u Matejevju vrelo bile samostalne. A Mt je svakako jako preinačio vrelo koje je do njega došlo, i to po ovom nacrtu:

Pojavak Mesije

i

Odgovori na taj pojavak

Mt 1

Mt 2

Književni rod izvještaja o djetinjstvu

“Za književni oblik svojih izvještaja Matej se, čini se, poslužio tada uobičajenim načinom pripovijedanja koji se naziva hagadski midraš. Midraš je bio dosta uobičajen u kasnijem židovstvu. To je slobodnije i raspričanije prepričavanje biblijskih tekstova (osobito biblijskih likova) ili u svrhu pouke o zakonskim propisima (halaká) ili općenito u svrhu moralnih pobuda (hagadá). Egzegeti uočuju da Matej prije svega odabire samo neke pojedinosti iz Isusova djetinjstva, a onda ih tako pripovijeda da se u potki pripovijedanja osjeća i pričuje prisjećaj na tu izreku ili osobu ranije povijesti spasenja. Tom osobom i onim što se s njom događalo ili tom izrekom on osvjetljuje svoj izabrani detalj Isusova djetinjstva te tako postaje jasnija osoba i poslanje Krista Isusa.” (TOB = Ekumenski prijevod biblije)

Zadatak:

- *Usporedite ove Matejeve retke s recima Starog zavjeta koji se u njima navode:*

Mt 1,23 s Iz 7,14

Mt 2,15 s Hoš 11,1

Mt 2,18 s Jr 31,15.

- *Kako biste nekome pokazali važnost tvrdnje da je Isus Mesija?*

3.2.2 Isus – Sin Abrahamov i Davidov (Mt 1,1-17)

U 1. r. Matej predstavlja Isusa. Priznaje Isusa Kristom (hebrejski se to kaže “Mesija”, hrvatski “Pomazanik”. “Pomazanik se npr. zove kralj Šaul (1 Sam 24,7). U 1. st. pr. Kr. tim se nazivom zove kralj posljednjih vremena, budući spasitelj. Tako i u Mt na Isusu, Pomazaniku, kojemu se među

precima nalazi i Abraham, ispunjaju se riječi Post 28,14: "... tobom će se i tvojim potomstvom blagoslivljati svi narodi zemlje."

Slično je i s ispovijeđu da je Isus "Sin Davidov". U 2 Sam 7,11-16 po proroku je Natanu, Davidu i njegovim sinovima obećano vječno kraljevstvo. Za Davidovu se kuću vezuju Izraelova iščekivanja. To Mt izražava na veoma zanimljiv i nama prilično čudan način: Isusovo rodoslovlje dijeli on u tri puta po 14 pokoljenja: od Abrahama do Jišaja, od Davida do izgnanstva, od Izgnanstva do Josipa. U hebrejskom slova imaju i brojčanu vrijednost. Tako D znači i broj 4, V broj 6. Ako se uzme u obzir da hebrejski tekstovi onda još nisu imali vokala, 14 (broj pokoljenja) nastaje iz imena David tako da se zbroje brojčane vrijednosti njegovih suglasnika:

$$D=4 \text{ (a) } V=6 \text{ (i) } D=4$$

$$4 + 6 + 4 = 14$$

Taj Matejev simbolizam pravi nam povijesne probleme: Mt 1,7-11 ne slaže se s 1 Ljet 3,10-16. Isto je tako premalen broj pokoljenja u razdoblju od 587. pr. Kr. do Isusova rođenja. Mt je, očito, po pravilima hebrejske stilistike, preskakao neka pokoljenja da može dobiti idejno potreban broj 14. Baš to pokazuje da rodoslovlje Isusovo ne želi prenositi točno povijesni slijed pokoljenja, nego poruku spasenja. Broj 3 (Božji broj) upućuje na Božji plan i poredak koji vodi do Isusa, Davidova Sina. Sedam je broj savršenstva, dovršenja (sedmog je dana Bog počnuo od stvaranja), a dva je broj punine (dovršenje nad dovršenjem). U rodoslovlju se začudo za ono vrijeme kad žena nije značila ništa u javnom životu, osim Marije spominju još četiri žene: Tamara iz Post 38,12ssl, Rahaba iz Jš 2, Ruta iz Rut 1, Bat-Šeba iz 2 Sam 11. Sve su one redom grešnice ili tuđinke. Time što je u Isusovo rodoslovlje uvrstio strankinje i grešnice želi Matej, čini se, istaći svoju omiljelu poruku o sveopćenitosti (univerzalnosti) spasenja (da se Kristovo spasenje proteže na sve ljude, ne samo na Židove). Diskretno, "između redaka" ističe da pripadnost novom Božjem narodu ne ovisi niti o podrijetlu niti o prošlosti. Značajno je, osim toga, da su sve te žene na neki neredovit, izvanredan način rodile nekog pravog Davidovog potomka: u Mesijin su rod uvedene besplatnim Božjim darom, koji je uklonio naoko nepremostive zapreke u tom pogledu. Time se naglasuje jedinstveni dar Božji – izvanrednost djevičanske majke Marije. Tu izvanrednost na poseban način ističe r. 16 koji stilom i sadržajem odudara od ostalih. Isus je rođen od djevice Marije, a ne od Josipa. Nije, dakle, u redovitom smislu Davidov potomak. Tu poteškoću rješava Mt u idućem odlomku.

Za razmišljanje:

Pročitajte što u SZ piše o ženama koje su spomenute u Isusovom rodoslovlju.

- *Kakav je moj stav prema grešnoj Crkvi?*
- *Kako se odnosim prema neobičnim događajima koji iskaču iz naviklosti i uhodanosti?*
- *U kojim događajima svoga života prepoznajem plan i vodstvo Božje u mojem životu?*

3.2.3 Isus – sin Djevice Marije i Josipa (Mt 1,18-25)

Obično se misli da je ovaj odlomak izvješće o Isusovu rođenju. Ali o rođenju govore samo reci 18 i 25. Ovaj je odlomak zapravo ništa drugo nego komentar, tumačenje retka 16. Tumačenje toga retka nalazi se konačno u retku 25: Josip daje djetetu ime Isus (Jošua = Bog spasava). Time ga po ondašnjem pravu priznaje svojim zakonitim sinom: Isus je, dakle, po ondašnjem pravu zakoniti Josipov sin, jer je ocu pripadalo dati ime djetetu.

Kad pozornije usporedimo Mt i Lk, zapaziti ćemo: Lk govori o navještenju koje anđeo donosi Mariji, a Mt o navještenju danu Josipu. U središtu ovog Matejeva odlomka stoji Josip i njegova uloga naspram Marije i Isusa. On je zaručen s Marijom. Po ondašnjem običaju mladi je muž plaćao zaručnicu kad se "zaručivao". Ženidba je imala dva stupnja. Prvim je stupnjem ("zaruke") brak bio pravno sklopljen. Nakon otprilike godine dana mlada je žena (u svečanoj povorci, usp. Mt 25,1-12) prelazila iz roditeljske kuće u muževu. Marija je već prije toga bila trudna te se Josip našao u nedoumici. No, u čemu je bila ta njegova nedoumica? Nekako od prve, kao da je posumnjao u Mariju i kao da nije znao za njezinu tajnu: začćeće po Duhu Svetomu. Ali teško je pretpostaviti takav nedostatak povjerljivosti među već pravim i idealnim supružnicima Marijom i Josipom, i to u jednoj tako važnoj stvari. I zaista! Pomnije čitanje teksta pokazuje nešto drugo. Josip, zacijelo, zna za tajnu te nema teškoća glede Marijine vjernost. Naprotiv, budući da zna za Marijinu tajnu (začćeće po Duhu Svetome) i svjestan je da je tu Bog na djelu, misli da on kao nepozvan mora odstupiti. Smišlja kako će to izvesti da sve bude po Zakonu ("jer je bio pravedan", to po poimanju njegovih suvremenika znači vjeran Zakonu) i bez neugodnosti za Mariju. U to mu dolazi Božja blagovijest: ono što je u Mariji doista je Božje djelo, "od Duha je Svetoga". Ali Josip ne samo da ne treba odstupiti nego je on upravo pozvan, ima posve određeno mjesto u ovom otajstvu: on će djetetu dati ime, po njemu će ono biti Davidov potomak. On će mu biti zakonski otac. Tako je Isus i Sin Božji i Sin Davidov.

Poruka ovog odlomka, dakle, jest: Isus je od Boga, ali je i potomak Davidov. Za dokaz navodi se i Iz 7,14-16. U tim riječima prorok Izajija govori kralju Ahazu (734-728. pr. Kr.) znakovito da Bog ostaje vjeran svome narodu. To se izriče imenom "Immanuel", to znači "S nama Bog". Prorok još ne zna ništa o Isusu. Tek Mt na temelju vazmenog iskustva može ovu Izajijinu nadu povezati s Isusom iz Nazareta. Josip, obratno nego li Ahaz, čini ono što Bog hoće. Uzima Mariju k sebi. "I ne upozna je, dok ne rodi Sina" (r. 25). Rječica dok ne govori ništa o onom što se dogodilo nakon rođenja. Evanđelistu je važno naglasiti da je Isus Božji Sin i da je Marija bila djeвица kad se on rodio. Ni o čemu drugom ovaj čas ne govori i ne misli. Ime Isus nosili su mnogi dječaci onog vremena u Izraelu. Ali samo je jedan u potpunosti mogao ispuniti njegovo značenje: samo je Isus iz Nazareta donio pravo Jahvino spasenje. Josipovu ulogu možda daje naslutiti i njegovo ime: Josip znači onoga koji dodaje, nastavlja.

Na problem djevičanskog rođenja vratit ćemo se još u točki 3.4.2.

Za razmišljanje:

- *Što u mojem životu očituje da je Bog s nama?*
- *Što Isus znači u mom osobnom životu? Pokušaj to izreći nekim crtežom ili slikovitom izrekom (Isus je za mene kao...)*

3.2.4 Isus – židovski kralj: poklonstvo mudraca (Mt 2,1-12)

U iduća četiri odlomka ocrta Mt odgovor ljudi na pojavak Mesije. Ondašnjim kao i današnjim slušateljima poznata je Isusova sudbina i mesijanstvo. Oni poznaju Isusov život kao i mi, i još bolje od nas. Oni znaju da Isusu nije povjerovao njegov vlastiti narod. I znaju da su mu povjerovali pogani (usp. Mt 27,15-26; 28,19; Iv 1,10; Lk 2,7; Rim 1,19sl). Kroz ta sadašnja iskustva oni gledaju Isusovo djetinjstvo, u nj ih prebacuju, ugrađuju te ga tumače i produbljuju pomoću citata iz Staroga zavjeta. Time se ne niječe, nego baš pretpostavlja povijesna jezgra.

Mt pripovijeda da su mudraci, dakle astrolozi, stranci, za zvijezdom došli u Jeruzalem. Neki misle da se ta zvijezda može protumačiti nekim suzvežđem: negdje oko 7. g. pr. Kr. Saturn se jako približio Jupiteru, kako je izračunao Johannes Kepler. Ali Mt ovdje zacijelo ima u prvom redu pred očima Bileamovo proroštvo (Br 24,17): "Vidim ga, ali ne sada, motrim ga, al' ne iz blizine: od Jakova zvijezda izlazi, od Izraela žezlo se diže." Posrijedi je "spasenjska zvijezda posljednjih vremena". Zvijezda je simbol Krista i njegova svjetla, koje vodi čovjeka tražitelja. Može biti i simbol vjere, koja nas vodi. Mudraci Isusa zovu židovskim kraljem. To je politički obojen naslov. Mt taj naslov spominje još samo dva puta: pred Pilatom i na križu (Mt 27,11.37).

I mjesto Isusova rođenja i njegovo značenje za svijet dade se pokazati iz Pisma. Eshatološki Davidov sin jest knez i pastir svoga naroda.

Stranci nalaze Dijete i Majku. To je pokazatelj da ovaj izvještaj potječe iz sredine u kojoj se častila Marija. Mudraci se klanjaju Djetetu kao kralju. Počašćuju ga kraljevskim darovima (usp. Iz 60,3-6). Mt ne govori da su oni bili kralji (to je predaja stvorila valjda na temelju Ps 72,10 i Iz 60,3-6) niti da su bili trojica (različite predaje govore o dvojici, trojici, četvorici, pa čak i dvanaestorici), ne spominje ni njihovih imena (njihova se imena spominju prvi put u nekom pariškom rukopisu iz 6. st). Svi ti podaci potječu uglavnom iz apokrifa (to su izvanbiblijski vjerski spisi koji tvrde da su ih napisali biblijski pisci, ali ih Crkva nije uvrstila u Kanon), osobito iz armenskog Evanđelja djetinjstva i njegova sirijskog prijepisa.

Sve to Mateja ne zanima. Njemu je važno samo jedno: dok Izrael službeno odbacuje svoga Mesiju, dotle mu se klanjaju stranci. To je tema veoma draga Mateju (usp. 8,10; 12,18sl; 15,24; 24,14; 28,19). Mesija, dakle, donosi religiju otvorenu svim narodima, kako su to već proroci prorekli (usp. Ps 72,11; Iz 2,2-3; 45,14; 60,1-6), a Židovi Isusova vremena zaboravili.

Za razmišljanje i razgovor:

- *Da li je Crkva u kojoj živite danas otvorena svim ljudima?*
- *Što mislite o onima koji ne idu u Crkvu, koji su protivni Crkvi, koji kršćanstvo poimaju drugačije nego vi?*
- *Kako se odnosite prema takvima?*
- *Kako vrednujete njihove stavove, postupke, zalaganja, dobru volju?*
- *Kako gledate na one koji s njima surađuju i s njima pokušavaju rješavati poteškoće koje susreću?*

3.2.5 Isus – Sin Božji (Mt 2,13-15)

Isusa su, dakle, odbacili njegovi vlastiti zemljaci. Odbacio ga je Izrael Božji u svojim najodličnijim predstavnicima (Herodu i sinedriju). On mora bježati kao nekad prvi Mojsije, prvi spasitelj. Stoga je novi Mojsije, najodličniji Spasitelj i Otkupitelj, prikazan po uzoru na starozavjetni prikaz prvoga Mojsija: po uzoru na Izl 1-2. U novom se Mojsiju dovršuje Božje spasenje. Božja je ruka nad Isusom, koji je veći od velikog Mojsija, jer Isus je Sin Božji. Na njemu se ispunja Hošeina riječ: “Dok Izrael bijaše dijete, ja ga ljubljah, iz Egipta dozvah Sina svoga” (11,1), kako Mt izričito tvrdi (2,15).

Za osobno produbljenje poruke:

- *Pokušajte se poistovjetiti s Josipom razmišljajući o njegovim postupcima:*
 - *on čini što mu Bog zapovjeda*
 - *on Djetetu daje ime, sebe ugrađuje u njegovo djelo*
 - *ime Isus, što izriče Josipovo iskustvo: Bog spasava*
 - *Josip uzima Dijete i Majku i bježi u Egipat: ugrađuje se u svetu povijest svoga naroda.*

3.2.6 Isus – novi Mojsije – progonjen (Mt 2,16-18)

Teško se doimlju ova tri retka: nikako ne pristaju u božićno raspoloženje. Nedužna djeca da moraju tako okrutno umrijeti radi Isusa? Ali sjetimo se onoga što smo rekli na početku ovog pisma: ovi su izvještaji pisani nakon Isusova uskrsnuća; smrt i uskrsnuće jest kao neki prostor u kojem odjekuju žice događaja Isusova života i djetinjstva. To nam u pamet doziva – nama kao i Matejevim čitateljima i slušateljima – one riječi: “Ovo je krv moja, krv Saveza, koja se za mnoge proljeva na otpuštenje grijeha” (Mt 26,28). Sa sudbinom su Isusovom mnogi povezani. S njegovom je sudbinom povezano i naše spasenje. Isus je, na kraju krajeva, u smrt predan za mnoge. Povijesno je sigurno da je Isus umro. I to, kako vjerujemo, za naše spasenje. Tako je pomor nevine djece kao neka jeka Isusove otkupiteljske smrti. Ljudska je zloća podivljala do skrajnje nečovječnosti. Ali Kristovo se otkupiteljsko djelo nastavlja u onima koji su njegovi, u njihovim patnjama i smrtima, u svemu što podnose zbog njega.

I još ovdje nešto jako naglašeno: progonitelj faraon i Egipat, zemlja progona, nekako se poistovjećuju s Herodom i Judejom. U judeokršćanskim zajednicama Sirije nakon 70. godine već je jasna udaljenost i odvojenost Crkve od nevjerničke Judeje, koju je već stigla kazna. Bettlehemijski pokolj kao da je jeka Isusovih riječi: “Krv njegova na nas i na djecu našu” (Mt 27,25).

Sam Mt utemeljuje svoje izlaganje na Jr 31,15-16. Rahela, po Jeremiji predstavnicica svih Efraimovih majki, oplakuje sinove koje su joj (722. pr. Kr.) Asirci odveli u sužanjstvo. Mt preinačuje Jeremijine riječi tako da one mogu uklopiti svu naglašeno ljudsku bol majki kroz sve vjekove.

U ovom kontekstu osjećamo i prizvuk riječi što ih je Isus uputio ženama koje su nad njim plakale: “Kćeri jeruzalemske, ne plačite nada mnom, nego nad sobom plačite i nad djecom svojom” (Lk 23,28).

Za razmišljanje i razgovor:

- *Kako sada shvaćate blagdan Nevine dječice, 28. prosinca?*
- *Koji vam naziv toga blagdana bolje odgovara:*
”Mnogi su morali umrijeti da Jedan umakne” ili
”Jedan umiče da bi mogao umrijeti za mnoge”?
- *Kako bi se taj blagdan mogao prikladno slaviti u obitelji, župi?*

3.2.7 Isus – Nazarećanin: Bog ga štiti (Mt 2,19-23)

Dosad kao da Mt ne zna ništa o Josipovu i Marijinu zavičaju. Istom Bog upućuje Josipa u Nazaret. Citat iz retka 23. ne možemo naći nigdje u SZ. Možda se tu Mt oslanja na Iz 42,6 gdje se kaže da Jahve čuva (hebr. Nazar, nazur = čuvan) slugu Jahvina. Ili možda na Suci 13,5.7, gdje se Samson zove nazir, što znači Bogu “posvećen”. Osim toga Isus je bio bliz Krstiteljevoj grupi i krstiteljskim pokretima u Palestini i Transjordaniji 1. st. A pripadnici su se tih pokreta zvali nazaraioi, “čuvari”, “opsluživači”. Mt kao da nekako spaja sva ta značenja da opravda što se Isus nastanio u Nazaretu i tako otvorio Crkvu poganima (time što se nastanio u Galileji “poganskoj” – usp. Mt 4,15 po Iz 8,23) Judeja je već postala simbol nevjernog Izraela koji je odbacio Mesiju, pa se Isus iz nje seli u Galileju “pogansku”. Time Mt možda odgovara i na poteškoću: kako to da Mesija dolazi iz neznatne i beznačajne Galileje (usp. Iv 1,46; 7,41sl).

Sažetak: Isus je ispunjenje ljudskih očekivanja: Bog je u Isusu doveo svoj plan do cilja. S Isusom, Emanuelom, Bog je s nama. Sa svima nama, ne samo s uskim i uskogrudnim Izrealom. Nismo sami. Niti u tami. Niti u bespuću.

Za produbljenje i razgovor:

- *Kakva su moja iščekivanja?*
- *Koje je svjetlo za mene Isus i po meni za druge ljude?*
- *Kako se odnosim prema Božjim iznenađenjima?*

3.3 PREDPOVIJEST PO LUKI

3.3.1 Osnovna težnja, sastav i svojevrsnost

Već smo ustanovili da je Evanđelje djetinjstva po Lk smješteno u radosno vazmeno ozračje. Za Lk isto tako vrijedi sve ono što smo već rekli u 1.1. Lukino je Evanđelje djetinjstva – uspoređeno s Matejevim – dobro promišljena, jasno oblikovana i u paralelama prikazana cjelina.

Navještenje Ivanova rođenja
(Lk 1,5-25)

Navještenje Isusova rođenja
(Lk 1,26-38)

Susret dviju majki
(Lk 1,39-56)

Ivanovo rođenje
(Lk 1,57-58)

Isusovo rođenje
(Lk 2,1-20)

Ivanovo obrezanje i ime
(Lk 1,59-80)

Isusovo obrezanje i ime
(Lk 2,21-40)

Dvanaestogodišnji Isus u Hramu
(Lk 2,41-52)

Iz toga je pregleda jasno da poredak izvještaja upućuje na povijesno-spasenjski tijek događaja. Prije nego li se pozabavimo tim mislima potrebno je reći nešto o mogućem nastanku i predaji ovih tekstova.

Na taj će način biti moguće otkriti neke opće crte Lukine predpovijesti. Upadno je kako su u sebi zatvoreni izvještaji o navještenju, rođenju i obrezanju Ivana Krstitelja. Nikad izvještaji ne upućuju na neki odnos prema Isusu. To daje zaključiti da je Krstiteljeva povijest sastavljena u krugovima učenika Ivana Krstitelja. Ivanovi se učenici češće spominju u NZ: npr. Dj 18,24-26; 19,1-3; Mt 14,12; Mk 6,29. Krstiteljeve su zajednice zacijelo postojale i nakon Ivanove smrti. One u Ivanu gledaju svećeničkog, a ne političkog Mesiju. I kumranska je zajednica isto tako iščekivala dva Mesije. Po Lk 1,5 potječe Ivan po majci Elizabeti iz svećeničkog roda Aronova. A i otac mu je svećenik. Neki judeokršćanski pisac povijesti Isusova djetinjstva upotrijebio je dio tih izvještaja o Krstitelju koji su postojali prije njega. Paralelno s Ivanovom predpoviješću sastavio je onda i Isusovu. Bilo mu je svakako do toga da Ivana smjesti na pravo mjesto u odnosu na Isusa. Ivan je važan. Ali važniji je Isus, Mesija. To jasno izražuje diptih, usporedba Ivana i Isusa. Ta usporedba kao u nekom crescendo pokazuje koliko je Isus veći od Ivana:

Središnje su osobe Isus i Ivan. Ivanova povijest počinje u Hramu, a završava u pustinji; Isusova počinje u nepoznatoj i zabitnoj kući prezrenog Nazareta, a završava u Hramu gdje se Isus proglašuje Sinom Božjim (2,49). Isusovu prednost očituju i neke druge pojedinosti. Zaharija je predstavljen prije Elizabete (1,5), a Josip nakon Marije, premda je Josip iz doma Davidova (1,26). Zaharija ulazi u Hram gdje mu se ukazuje anđeo, dok k Mariji ulazi anđeo (1,26). Zahariju anđeo ne pozdravlja, dok Mariju pozdravlja (1,12.28sl). Zahariji je uslišana molitva (1,13) te dobiva sina, a Isus je prikazan ne kao plod molitava, nego kao djelo čiste Božje inicijative: "našla si milost u Boga" (1,30). Zaharija je prekoren s nevjere (1,20), a Mariju Elizabeta veliča zbog njezine vjere (1,45). Zaharija je zanijemio i ne može dati odgovora anđelu (1,20-22), a Marija daje potpuni vjernički pristanak (1,38). Sve to upućuje na to da je Ivan tek onaj koji će "spremiti Gospodinu narod pripravan" (1,17) i koji će se zvati (tj. koji će biti) "prorok Svevišnjega jer će ići pred Gospodinom da mu pripravi putove" (1,76), dok je Isus "velik i zvat će se Sin Svevišnjega... i njegovu kraljevstvu neće biti kraja ... Sin Božji" (1,32-33.35).

Izvještaj o dvanaestogodišnjem Isusu u Hramu nije, čini se, prvotno bio u ovom sklopu izvještaja. Postojao je već prije Lk i on ga je, nešto izmijenjena, uvrstio u svoje već izvorno oblikovano djelo. Izvještaj o "popisu svega svijeta" (2,1-4) zacijelo radi poreza, te o anđelovu navještanju Isusova rođenja (2,9-15) mogao je sastaviti sam Luka, jer povezivanje događaja Isusova života s događajima svjetske povijesti, te navješćivanje radosne vijesti siromašnima izvrsno odgovara težnji svega Lukina evanđelja.

Navješćivanje radosne vijesti siromasima, osim toga, znak je, po prorocima, posljednjih (eshatoloških) vremena. Tom je mišlju prožeto sve Lukino evanđelje djetinjstva. S Isusom je nastupilo posljednje vrijeme, punina vremena (usp. Gal 4,4, Luka je Pavlov pratilac). Isus je ispunjenje sve povijesti spasenja. To Lk na svoj način ističe u 1,26ssl. Izvještaj tu počinje vremenskom oznakom: "U šestome mjesecu."

6 mjeseci po 30 dana	180 dana
9 mjeseci do Isusova rođenja	270 dana
40 dana do prikazivanja u Hramu	40 dana
Ukupno	490 dana

To je točno 70 sedmica. Tu imamo prisjećaj na proroštvo iz Dn 9,24: "Sedamdeset je sedmica određeno tvome narodu i tvom svetom gradu, da se dokrajči opaćina, da se stavi pečat grijehu, da se zadovolji za bezakonje, da se uvede vječna pravednost, da se stavi pečat viđenju i prorocima, da se pomaže Sveti nad svetima." Taj naum Danielu otkriva anđeo Gabrijel (koji i Mariji u Lk otkriva naum Božji).

Daljnja teološka tumačenja događaja Isusova djetinjstva daju prisjećaji na mnoge starozavjetne prauzore. O njima ćemo govoriti na odnosnim mjestima.

Za osobno produbljenje:

- *Dopunite rečenicu:*
 - *Isus mi znači više nego ...*
 - *Marija mi znači više nego ...*
 - *Obitelj mi znači više nego ...*
 - *Poziv mi znači više nego ...*

3.3.2 Obećanja rođenja Krstitelja koji će pripremiti put Gospodinu (Lk 1,5-25)

Želimo li sada protumačiti pojedine tekstove i njihove izričaje ne smijemo s uma smetnuti nerazdvojivu povezanost obiju navedenih niti, a tako niti osnovno ozračje koje odatle proizlazi: neprestano moramo, kao i Lk, uspoređivati ono što je rečeno o Ivanu s onim što je rečeno o Isusu. Usporedimo li obećanje Krstiteljeva rođenja s navještenjem koje je primila Marija, jasno ćemo uočiti da je poredak događaja posve isti na oba mjesta. Isti je poredak i u Lk 2,8-15a. Lako je pogoditi i odakle takav poredak: iz SZ-a. Posao nam je donekle otežan time što su se dva književna oblika ispreplela u jedan.

Prvi dio naših izvještaja, Lk 1,5-17 i u 1,26-33, ima shemu navještaja:

1. Pojavljuje se neko nebesko biće
2. Navješćuje se rođenje nekog sina
3. Određuje se njegovo ime
4. Objavljuje se njegova budućnost.

Primjere takve sheme imamo u SZ: npr. Post 16,7-12; 17,15-18.

Drugi dio Lukinih izvještaja sastavljen je po shemi poziva:

1. Bog nekome upravlja neki poziv
2. Pozvani očituje neku poteškoću ili protivljenje
3. Bog nekim tumačenjem otklanja tu poteškoću ili protivljenje
4. U potvrdu svog tumačenja Bog daje neki znak.

Slične se sheme nalaze u SZ: npr. Izl 3,10-12; Jr 1,4-10.

Iz SZ uzeta je ne samo cjelokupna shema nego i pojedini njezini elementi i izričaji. Npr.: "Gospodin s tobom" (1,28) nalazi se u Suci 6,12; "Ne boj se" (1,29) nalazi se u Post 15,1; Jš 8,1; Suci 6,23; "Bogu nije ništa nemoguće" (Lk 1,37) nalazi se u Post 18,14.

Na temelju ovih istraživanja povijesti oblika nije teško odrediti smisaono središte ovih tekstova, tj. rečenicu koja izriče glavnu nakanu pisca i koja je središte Ivanova i Isusova navještanja. To su reci 1,15-17 i 1,32-33.

Promotrimo sada malo izbližega tekst o Ivanu. Lk događaje o njemu povezuje s Herodom Velikim (37-4. pr. Kr.). Zaharija je jedan od 7200 svećenika. Njegova je zadaća prinostiti kadjenice. Brak mu je bez djece, što se onda smatralo Božjom kaznom. Zbog toga je osobito naglašeno da je bio pravedan i pobožan. Anđeo se pojavljuje s desne strane oltara. To se smatralo dobrim znakom. On navješćuje Zahariji sina po imenu Ivana, što znači Bog je milosrdan. Ime je već program. To događaju daje eshatološki prizvuk, smješta ga u ozračje posljednjih vremena. Taj će prizvuk biti još jasniji kad Krstiteljev poziv usporedimo s riječima proroka Malahije:

Malahija	Luka
"I mnoge je od grijeha odvratio" (2,6)	"Mnoge će sinove Izraelove obratiti Gospodinu, Bogu njihovu" (1,16)
"U miru i pravičnosti hodio je sa mnom" (2,6)	"Ići će pred njih u duhu i sili Ilijinoj" (1,17)
"On će obratiti srce otaca k sinovima, a srce sinova k ocima" (3,24)	"da obrati srce otaca k sinovima" (1,17)
"tada ćete opet razlikovati pravednika od grešnika i onoga koji služi Bogu od onoga koji mu ne služi" (3,18)	"I nepokorne k razumnosti pravednih te spremi Gospodinu narod pripravan" (1,17)

Krstitelj je vjesnik koji na kraju vremena pokazuje i pripravlja dolazak Božji.

Poticaj: - Prenesite Krstiteljev poziv (1,15-17) u svoj život!

3.3.3 Obećanje rođenja Isusa, Sina Božjega (Lk 1,26-38)

Ono što smo rekli o izvanjskom obliku, književnom rodu, obećanja Krstiteljeva rođenja, vrijedi, naravno, i za Lk 1,26-38.

Isusova veličina – nagovještena usporedbama – daleko nadmašuje Krstiteljevu. Ivan će biti velik pred Bogom, a Isus je Sin Svevišnjega (Boga). Marija (“od Boga ljubljena”) je pozvana. Razgovor između nje i anđela usko je naslonjen na Sof 3,14-18. Marija je nova Kći sionska (= Izrael), novi Hram Duha Svetoga, u kojem se Bog nastanjuje.

Središnja je poruka izrečena u rr. 1,32-33. U Isusu se ispunja ono što je nekoć prorok Natan obećao Davidu (2 Sam 7,12-16a). To ispunjenje – kraljevstvo Božje predano Davidovu sinu – može se konačno prepoznati i izreći na temelju uskrsloga. Pred nama je vjeroispovijed pouskrsne zajednice o Kristu. R. 35: “Duh Sveti sići će na te” znači isto što i “sila će te Svevišnjega osjeniti”. To je tzv. paralelizam. Začeće Djeteta bit će jedinstven stvaralački zahvat Božji. A stvaranje se života pripisuje Božjem Duhu. U ovom je paralelizmu značajna riječ osjeniti. Za neke se tumače baš u toj riječi krije najvažnija poruka navještenja. U Bibliji se često pripovijeda kako je Duh Božji na djelu, i to nerijetko u slici oblaka: Post 1,2; Br 11,25; 1 Sam 11,6; Iz 11,1; Izl 13,21; Dj 1,9; Mt 26,64; 17,5. P. Lyonnet ističe napose završetak Knjige Izlaska: Izl 40,36sl. Kad je sagrađen Božji šator kao mjesto na kojem Bog prebiva sred Izraela, osjenila ga je sjena od oblaka. To je bio znak Božje nazočnosti posred Izabranog naroda. Izričajem “sila će te Svevišnjega osjeniti” kao da se, dakle, Mariji veli: postat ćeš novi Šator, novo prebivalište Božje.

Marija je potvrdno odgovorila na Božju riječ. U tome je ona Majka i uzor vjernika. Nazivom “službenica Gospodnja” svrstava se Marija u red Božjih slugu, kakav je npr. Abraham ili Jahvin sluga (Iz 42,1ssl; 49,1ssl; 52,13ssl).

Za daljnje razmišljanje i razgovor:

- *Čime biste mogli (bolje) Mariju častiti kao Majku vjernika?*
- *Tko i kako danas poput Marije pomaže, i tko bi još mogao pomagati, Bogu da uđe u ovaj naš svijet?*

3.3.4 Marijin pohod: Isus Gospodin (Lk 1,39-56)

U susretu dviju Majki, Elizabete i Marije, oba izvještaja dosižu svoj vršak. Elizabetin pozdrav podsjeća na pohvalnicu kojom narod veliča Juditu (Jdt 13,18). Marija produbljeno doživljava i shvaća poruku koju joj Bog upućuje. Ona je blagoslovljena jer u sebi nosi Blagoslovljenoga u najvišem smislu, Sina Božjega.

Marija postaje Gospodinovom Majkom. Tu je jasno središte razmišljanja o Marijinoj ulozi u Božjem naumu i na tom se temelji ranokršćansko čašćenje Marije. Marija se slavi blaženom jer se povjerila Božjoj riječi (r. 45).

Susljedni nam je hvalospjev poznat. Po svojoj prvoj latinskoj riječi zove se “Magnificat”, hrvatski “Veliča”. U nj je ugrađeno mnogo riječi SZ-a, napose Anina pjesma (1 Sam 2,1-8), pa onda i 1 Sam 1,11; Ps 111,9; 103,13; 89,11 i dr.

Struktura je ovog hvalospjeva dosta složena. Osim toga, više pojedinosti upućuje na to da je on postojao već ranije, a Luka ga je ovamo uvrstio. Tako bi npr. po nekim rukopisima to bio Elizabetin hvalospjev. Osim toga niti jednom se riječju ne spominje Dijete što ga Marija očekuje. Neki upozoravaju i na to da je malo vjerojatno da bi takav hvalospjev – tako krcaat starozavjetnim citatima – nastao u jednom trenutku. Kako je hvalospjev nastao i kako je uvršten u Evanđelje – to još znanstveno nije riješeno. Luka ga je, svakako vođen i nadahnut Duhom Svetim, stavio na ovo mjesto, te on u sadašnjem svom sastavu i sklopu nosi jasno prepoznatljive tragove čašćenja Marije.

Pogledajmo sada i sadržaj hvalospjeva. Zlatna mu je nit: Božje djelovanje što iznenađuje i preokreće ljudske vrednote. Njegovi miljenici jesu neznatni, maleni. To je iskustvo koje je osnovično važno za Izraelovu vjeru. Upravo taj mali i neznatni narod postao je narod izabran, unatoč – možda i poradi – svoje malenosti (usp. Pnz 7,6-8) te je često spašen iz ruku jačih. Tako, evo, i nepoznata Djevica izabrana je da postane Majkom Božjom.

Drugi dio (rr.51-55) jest izraz židovskog iščekivanja. Mi to iščekivanje moramo gledati kroz Isusov program. Isusova revolucija jest revolucija srca: Bog postaje čovjekom da čovjek nauči bratski i ljudski živjeti s čovjekom. Svršetak hvalospjeva jest vjernička nada. U Isusu je ispunjena. Bog je vjeran.

Vježba:

- *Koji reci govore o Bogu, koji o Mariji? Što iz toga zaključujete?*
- *Kako Bog kroza me gleda na siromašne, neznantne?*
- *Koji su oblici čašćenja Marije na temelju ovih tekstova biblijski utemeljeni?*

3.3.5 Rođenje Krstitelja, Preteče koji pripravlja put (Lk 1,57-80)

Veoma kratak izvještaj o Krstiteljevu rođenju prekinut je Zaharijinim hvalospjevom (1,68-79). U tumačenju odvajamo taj hvalospjev od izvještaja.

Radost susjeda i rođaka (r. 38) jest ispunjenje r. 14: "Rođenje će njegovo mnoge obradovati". Osam dana po rođenju dječak se po židovskom običaju obrezuje. Obrezanje je znak da pripada Božjem narodu i Savezu. Od vremena izgnanstva (587-538. pr. Kr.) ono je obvezatno. Pri obrezanju dječak dobiva i ime. Božji zahtjev provodi se i unatoč protivljenjima. Sa Zaharije se skida znak nevjere – nijemost. Sve oko Krstiteljeva rođenja upućuje i usmjeruje na pitanje: Što Bog kani s tim djetetom?

Duhom ispunjen Ivan (1,15) ne raste kao druga djeca. Njegov se duh jača Duhom Svetim. Slično Pismo veli i za Samuela (1 Sam 2,26). Njegov je život obavijen mrakom sve do njegova javnog nastupa. "Boravio je u pustinji" – to, misle neki, upućuje na njegov odnos prema kumranskoj zajednici.

I Zaharijin hvalospjev – latinski Benedictus, hrvatski Blagoslovljen – istraživačima nameće više gotovo nerješivih problema. Nameće se pitanje podrijetla i podjele. Općenito se smatra da je bar u dijelovima postojao prije no što ga je Luka uvrstio u evanđelje. Nije jasno iz kojih krugova potječe. Neki misle da je nastao u Krstiteljevoj zajednici, neki ga pak uspoređuju s kumranskim himnima, a neki hoće da loše oponaša hvalospjev "Veliča". I opet, Luka ga je smjestio ovamo i stavio u usta Zahariji. I bez odnosa na spomenuta pitanja o podrijetlu, koja po sebi mogu zanimati učenjake što izbližeg proučavaju postanak evanđelja, hvalospjev u sadašnjem tkivu evanđelja ima sasvim određeno značenje:

nastupilo je posljednje vrijeme povijesti spasenja (I dio), u čemu Ivan ima nezamjenjivu ulogu preteče (II dio).

Prvi je dio pohvala Boga za to što je nastupilo posljednje vrijeme. Teme – spasenje, otkupljenje, Savez, milosrđe – izražene su mozaikom starozavjetnih citata (Ps 41,14; 72;18; 111,9; 1 Sam 2,10; Ps 132,17; 18,18 i dr).

U drugom dijelu riječ je o važnosti Ivana Krstitelja. To je kao neka rođendanska pjesma. Predloškom su mu dva starozavjetna teksta: Mal 3,1 i Iz 40,3. Izvorno se Gospodinom (Kyrios) smatrao Bog Otac. Prvi kršćani shvaćaju da taj redak govori o njihovom Gospodinu – Isusu. U njemu nam Bog poklanja iskustvo spasenja i ljubavi. U njemu svjetlo prodire u tamu. U njemu dolazimo do mira, punine mesijanskih dobara.

Vježba:

- *U NZ (Duda-Fučak) kosim su slovima otisnuti citati iz SZ, a na strani 496. označena su mjesta odakle su točno uzeti. Pročitajte ta starozavjetna mjesta uspoređujući ih s ovim u hvalospjevu.*

3.3.6 Rođenje Isusa, Spasitelja, Krista, Gospodina (Lk 2,1-20)

Ovaj nam je odlomak poznat još od malih nogu. Slušali smo ga i prepričavali na Badnjak pred božićnim drvcom u krugu obitelji, a tako i na polnočkama.

O povijesti predaje v. 3.3.1.

Odlomak se jasno dijeli u tri dijela: Lk 2,1-7: Isusovo rođenje
 Lk 2,8-14: Navještenje pastirima
 Lk 2,15-20: Pastiri kod jaslca.

O rođenju se Isusovom pripovijeda jednostavnim, nekićenim riječima u rr. 6-7. I unatoč neprimjetnom rođenju to Dijete ima važnost svjetskih razmjera. Luka njegovo rođenje povezuje sa svjetskom poviješću. Cezar August dao se kao prvi rimski car častiti božanskom čašću. Njegov se rođendan slavio veoma svečano. August se slavio kao donositelj zlatnog doba posljednjih vremena. Luka sada tog cara stavlja u službu Isusu. Isus je pravi Gospodin i Sin Božji. Po carevoj zapovijedi putuje sveta Obitelj Isusova u Betlehem. Tako se ispunja obećanje da će se Mesija roditi u Betlehemu. U Betlehemu je Marija rodila svoga Prvorodunca – tako se zvao prvi sin, sve ako drugih i nije bilo. Pravi čovjek, nikakvo čudo od djeteta, leži u jaslama, možda u nekoj udubini u stijeni ili u nekom kamenom koritu. Odzvanja tema siromaštva i poniženja, koja Luki tako leži. O kakvom neprijateljstvu ili negostoprimstvu betlehemskih gostinjaca nema ni spomena.

Na pravom vrhuncu izvještaja nalazimo pastire, prezrene ljude; njima je prvima navješteno Isusovo rođenje. Pastire su smatrali javnim grešnicima. Isus, dakle, dolazi kao Spasitelj grešnika. U Mišini – to je zbirka tumačenja Zakona koju su sastavili rabini i koju su farizeji stavljali uz bok Zakonu – veli se da će se dolazak Mesije navijestiti pastirima u blizini Betlehema. Možda je ova pojedinost ovamo uklopljena kao dokaz da se to ispunilo. Sama je pak zgoda opisana po shemi navještaja koju smo već upoznali u Lk 1,5-25 i Lk 1,26-38.

U tom događaju na djelu je slava gospodnja (2,9), tj. sve što se od Boga na zemlji može vidjeti. Danas Bog u ovom Djetetu ispunja obećanja Starog saveza. To je Dijete u velikodušnoj vjeri nazvano: Spasitelj, Krist, Gospodin. Slična se vjeroispovijed nalazi u Petrovoj propovijedi na Pedesetnicu (Dj 2,36).

Naslov "Spasitelj" ušao je relativno kasno u novozavjetnu teologiju. Taj naslov dolazi više puta u Evanđelju djetinjstva (Lk 1,47; 1,69; 2,11.30), a osim toga još samo jednom u Ivanu (4,42), dva puta u Djelima (5,31 i 31,23) i nekoliko puta u kasnijim Pavlovim poslanicama.

Nasuprot tim izričajima stoji znak bespomoćnog Djeteta. Ipak to Dijete poziva na opredjeljenje: vjerovati ili ne. Ali za čas prizor se opet mijenja: anđeli Boga proglašuju slavnim jer je spasio svijet. Riječ "mir" ne znači suprotnost ratu, nego znači spasenje, potpunu sreću koju u posljednjim vremenim poklanja Bog. Mi ljudi imamo samo ići u susret toj sreći kao i pastiri. Mi je ne možemo stvoriti niti prisiliti da dođe. Možemo samo na nju odgovoriti – pohvalom i hvalbenicom.

Za razmišljanje:

- *Kako mogu i kako možemo upriličiti slavlje Badnje večeri i Božića da ono bude izraz vjere u Krista, prava vjeroispovijed? (Djetešce Isus ili Isus Gospodin?)*
- *Koji Isusov naslov najbolje odgovara slici koju imate o Isusu? Zašto? Naslove potražite u Lk 2,11; 1,32.33.35; 2,32.30; 1,47.69.*

3.3.8 Dvanaestogodišnji Isus u Hramu, u domu svoga Oca (Lk 2,41-52)

Povijest o dvanaestogodišnjem Isusu u Hramu nije prvotno pripadala sklopu izvještaja o Isusovom rođenju. Nema joj paralelna izvještaja o Ivanu. Taj odlomak nastavlja isticati značenje Isusove osobe. Možda je zbog toga uvrštena u povijest Isusovog djetinjstva.

Taj izvještaj sličan je drugim izvještajima o mladosti Isusovih suvremenika. U njima se već u mladosti nekog čovjeka vidi njegovo kasnije značenje. U takvim se izvještajima nalaze i druga dva sastojka: mudrost takvih junaka i činjenica da su se izgubili. Možemo navesti slučaj Samuela (1 Sam 3). Tako naglasak ne stoji toliko na životopisnom, koliko na teološkom izričaju: Isus, ispunjen Božjom mudročću, dolazi u Hram, u Očev Dom. Ta se kerigma oslanja na povijesnu činjenicu: hodočašće u Jeruzalem na koje je dvanaestogodišnjak već bio obavezan. Već od 12. godine imao se dječak postupno uvoditi u propise Zakona. Izl 23,14-17 propisuje tri hodočašća godišnje, ali zbog velikih udaljenosti nije to svakoj izraelskoj obitelji bilo uvijek moguće.

Isus sjedi u krugu pismoznaca i već se tada očituje onim koji će kasnije učiti "kao onaj koji ima vlast" (Mk 1,22).

Marija i Josip nalaze Isusa. Oni ne razumiju njegovo ponašanje. I oni moraju najprvo urasti u otajstvo svoga Sina. Tada dolaze prve Isusove riječi u Lk. Upadaju u oči dva izričaja: "dom moga Oca" i "moram" (biti mi je). Hram je d o m n j e g o v a O c a ; stoga mora on u njemu biti. "Moram" (biti mi je) znači povijesnospasenjsku nužnost. Pripadnost Bogu, njegovu Ocu, za nj je jača od dužnosti djeteta prema roditeljima. On je u posebnom odnosu prema Bogu.

Tada se Isus sa svojim roditeljima vraća u Nazaret. Kasnije će se opet pojaviti ta napetost između božanskog “moraš” i uskih pogleda onih koji idu za Isusom (Mk 3,20-21.31-35).

Za razmišljanje:

- *Saberite svoje spoznaje o Isusovoj obitelji i na temelju njih pripravite se za proslavu blagdana Svete Obitelji!*

Došli smo, evo, do kraja svojih razmišljanja o Evanđeljima djetinjstva po Mateju i Luki. Neka su pitanja zacijelo još ostala otvorena. Želimo promotriti još tri posebna problema.

3.4 POVIJESNOST EVANĐEOSKIH IZVJEŠTAJA

Na prethodnim ste se stranicama – raščlanjujući tekstove o Isusovom djetinjstvu – zacijelo češće pitali: “Što još mogu smatrati povijesnim činjenicama oko Isusovog rođenja?” Dok obrađujemo to pitanje, ne smijemo nikako smetnuti s uma što su zapravo evanđelja, pa tako i Evanđelja djetinjstva: ona su radosna vijest o Isusu Kristu.

Već smo upozorili (usp. 1.1) na razliku između pisanja povijesti u našem današnjem smislu i povijesti kako se pisala u vrijeme evanđelista. Osim toga, isticali smo da evanđelisti, doduše, pišu o onome što se povijesno događalo, ali da im nije prva nakana bila pisati povijest nego poruku. Povijest – točnost i iscrpnost, redosljed događaja itd. – nije im bila toliko važna. U prvom im je planu bila poruka: vjera u Krista Isusa Uskrsloga, Spasitelja svijeta. U tom smislu oni odabiru pojedine činjenice iz Isusovih događaja i odmah ih navjestiteljski vrednuju i tumače. Dakako, nas mogu zanimati te činjenice baš kao povijesne. Voljeli bismo da su što točnije i iscrpnije. Ali više ćemo puta morati ustanoviti da nam evanđelja tu ne pružaju dosta podataka, ili bar ne onoliko koliko bismo željeli. Vjera u evanđelje vodit će nas tada da u njima ne tražimo ono što ona ne daju i ne žele dati. (O tom usp. Knjižicu Bea A. Evanđelja u svjetlu povijesti i vjere Zadar 1966). Uz te napomene pokušat ćemo sažeti ono najbitnije o tim pitanjima.

Sigurne povijesne činjenice na koje Matej i Luka nadovezuju Isusovo povijesnospasenjsko značenje jesu:

- Isusovo začeće u Djevici Mariji
- Marijine zaruke s Josipom
- Rođenje u dane Heroda kralja
- Isusovo obrezanje
- “Prikazivanje u Hramu”
- Nazaret kao mjesto stanovanja i
- Hodočašće Dvanaestogodišnjaka u Hram.

Uz ove sigurne povijesne podatke upućujemo na još nekoliko činjenica, koje ipak zahtijevaju neke dodatne napomene.

3.4.1 Vrijeme Isusovog rođenja

Po Mt 2,1 Isus se rodio za vladanja Heroda Velikog koji nije bio Židov nego Idumejac. Na vlast su ga postavili Rimljani. Bio je veoma okrutan i ljubomoran. U strahu da ne izgubi prijestolje pogubio je gotovo svu svoju obitelj. Da se dodvori Židovima, počeo je graditi novi Hram. Vladao je od 37. pr. Kr. do 4. pr. Kr. Odatle je jasno da se Isus rodio prije godine 4. pr. Kr. Kako to "prije Krista"? To potječe od pogreške u računanju. Godine 525. skitski monah Dionizije Maleni preračunavao je prijašnje brojanje godina u sadašnje, pa je godinu Isusova rođenja pogrešno smjestio 5–7 godina prekasno. On je osim toga iz nadnevkata blagdana Božića zaključio da se Isus zaista rodio 25. prosinca. Ali Rimski je Crkva taj nadnevak uzela za blagdan Isusova rođenja jer točan nadnevak toga događaja nije bio poznat, a taj je dan onamo od cara Aurelija (270-275) bio posvećen nepobjedivom bogu Suncu. Točno se vrijeme Isusovog rođenja, dakle, ne da ustanoviti iz biblijskih tekstova.

3.4.2 "Popis svega svijeta" (Lk 2,1-2)

Taj je popis po Luki povod puta u Betlehem. Povijesna poteškoća s tim u vezi jest u tome što je Kvirin kao upravitelj vladao tek od 6. n. Kr. do 11. n. Kr. Moguće rješenje tog problema jest ovo: stanovništvo se popisivalo zbog poreza, a postupak oporezivanja trajao je više godina i odvijao se u dvije etape. Prva je etapa bilo samo popisivanje (onoga što je tko prijavio kao svoj posjed), a druga etapa – razrezivanje poreza i zahtjev da se on plati. Car August naredio je novi porezni postupak. Luka je zacijelo popis – oporezivanje iz 7. pr. Kr. zamijenio onim koji se provodio za vrijeme Kvirina. Posvemašnja se jasnoća ovdje neće nikad postići. Naša su tumačenja (3.3.5 i 3.3.6) pokazala da je Luka htio upozoriti kako su se kroz te svjetske mogućnike i njihove naredbe na tako tajnovit način ispunila Božja obećanja.

3.4.3. Betlehemska zvijezda

Kako smo spomenuli u 3.2.4 glasoviti Johannes Kepler (1571-1630) izračunao je da se negdje oko godine 7. pr. Kr. Saturn jako približio Jupiteru te kako on s tim povezuje pojavak ove zvijezde u vrijeme Isusova rođenja. Sve ako to i stoji, Matej nije u prvom redu imao na umu neku prirodnoznanstvenu pojavu, nego «Bileamovu zvijezdu» (usp. Br. 24,17) i druga mjesta židovske predaje u kojima se nada ljudi izražava slikom zvijezde. Ta se nada ispunila u Isusu iz Nazareta. On je zvijezda čovječanstva. Odsad ljudi mogu živjeti u Svjetlu. Ako tako gledamo, nema potrebe tražiti neku prirodnoznanstvenu zvijezdu. To nas odvlači od prave nakane evanđelja.

3.4.4. Betlehem kao mjesto Isusova rođenja

Ima ih koji danas postavljaju pitanje da li se Isus rodio baš u Betlehemu kad je bio Nazarećanin. Vele da je Mateju bilo stalo istaknuti Betlehem samo zbog povezanosti toga grada s Davidom i obećanjima danima Davidu po kojima će Mesija biti njegov potomak. No, zašto zato Betlehem ne bi mogao i stvarno biti mjesto Isusova rođenja? Kad bi Matej samo s ideoloških razloga isticao Betlehem, onda bi

morao radije smjestiti Isusovo rođenje u Jeruzalem, jer je on kao Davidov grad igrao svakako daleko veću ulogu od Betlehema. Jače bi se, dakle, naglasilo da je Isus Davidov potomak kad bi se on rodio u Jeruzalemu. No, s druge strane, svakako je veliku ulogu igralo i Mihejevo proroštvo (Mih 5,1 usp. Mt 2,6). Luka je u svom evanđelju mnogo detaljniji te iz njega saznajemo još više razloga da se Isus rodio u Betlehemu.

Zaključujući ova povijesna pitanja, moramo naglasiti: Isus nije nikakav mitski izmišljeni lik. Njegova se poruka temelji na povijesnim događajima povijesne Isusove osobe. Ti je događaji neprestano prate. I makar se evanđelja uvelike trude donijeti prvenstveno ne toliko same povijesne podatke koliko pokazati spasenjsko značenje Isusa za sav svijet, nipošto nema razloga sumnjati u povijesnost Isusa Krista.

Ipak, ne bi bilo u skladu sa samim evanđeljima u njima tražiti na prvom mjestu tu – i to u našem današnjem smislu shvaćenu – povijesnost.

3.4.5. Anđeli

Načini na koje se u Bibliji prikazuju anđeli jesu višeznačni. U evanđeljima djetinjstva pripovijeda se mnogo o anđelima. Kako ih treba razumjeti? Ukazanja anđela jesu popratne pojave Isusova rođenja. U najstarijim slojevima Biblije Bog još izravno govori ljudima. Kasnije će Božja uzvišenost i onostranost (transcendencije) dovesti do toga da će se udaljenost između Boga i ljudi premošćivati pomoću glasnika. Bog je nevidljiv. On djeluje i zahvaća u ljudsku povijest po zamjenicima, bili to božanski vjesnici (anđeli) ili ljudi. Ti vjesnici imaju neku božansku zadaću pa oda ponovno nestaju.

Tako ukazanja anđela u evanđeljima djetinjstva samo pojačavaju poruku da je tu Bog na djelu. Oni su znaci da Bog u ovom svijetu djeluje i zalaže se za spasenje ljudi. Ime anđela stvoreno je od sloga «El» (-Bog) i nekog Božjeg svojstva koje postaje zadaća odnosnog anđela. Tako npr. Gabri-el znači Božju snagu koju ima očitovati taj anđeo, Miha-el znači Božju neusporedivost (tko je kao Bog? Itd. Usp. Natuknicu «Anđeli» u RTB).

3.5 ZAKLJUČNA NAPOMENA

Možda smo na temelju ove razrade Matejeve i Lukine predpovijesti došli do dubljeg razumijevanja Božića. Mogli smo zapaziti da je čežnja za spasenjem ispunjena u Isusu. U njemu nam je poklonjeno spasenje. Naš odgovor na to spasenje imao bi biti radost i nada za svijet. Jer darovan nam je vidljiv znak: Isus, Spasitelj i Gospodin.

LITERATURA NA HRVATSKOM – poticaji za daljnji studij

- Bea, A., Evanđelja u svjetlu povijesti i vjere. Novi znanstveni pogledi na sinoptička evanđelja, (Preveo dr. A. Kresina) Zadar 1966, 75+5 str.
- Duda, B.,
- Betlehem: GK 5 (1966), br. 25 (93), str. 12-13
 - «Blagoslovljen»- hvalospjev Zaharijin Bogu Savezniku, BS 36 (1966) 575-585.
 - Božić hrvatske duše – prepjevano Evanđelje, UB 3 (1966) 65-70.
 - Riječ tijelom postala. Egzegeza Lukina navještenja i Ivanova Proslova, Biblijski niz 2, Zagreb 1966, 156 str. (ciklostilom).
 - «Veliča» - hvalospjev Djevice Bogorodice, BS 36 (1966) 26-33.
- Gächter, P., Marija u Bibliji, (Preveo Adalbert Rebić) Biblioteka «Riječ» 5, Zagreb, KS, 1970, 29-127
- Gutzwiller, R.,
- Meditacije o Matejevu evanđelju, (Preveo Nikola Kolarek) Zagreb, sv. I-II, 1963, 248 i 257 str. (ciklostilom).
- Meditacije o Lukinu evanđelju, (Preveo Nikola Kolarek) Zagreb, sv. I-III, 1960, 190 i 147 str. (ciklostilom).
- Isusovo porijeklo:
NK 86-107
- Kresina, A.,
- Božić u svjetlu Uskrsa, VIR 1 (1974) 8,10-11
 - Isusovo rođenje, Svesci 12/prosinac 1968, 77-78.
 - Uz «biblijski fragmenat» Ljudevita Rupčića, Svesci 13/siječanj-ožujak 1969, 80.
- Lancellotti, A., Ortensio da Evanđelje po Mateju, Evanđelje Djetinjstva, (Preveli T.Leko i K.Mutnik) Spinetoli, UB 4 (1969), br. 14/15, 39 str. (ciklostilom).
- Ratzinger, J., «Začet po Duhu Svetom i rođen od Marije Djevice», Uvod u kršćanstvo, Zagreb (Polazišta 4-8), KS, 1970, 246-255.
- Rebić, A., Svjedočanstvo Biblije o Mariji, BS 41 (1971) 193-200.
- Römer, R., Isusovo djetinjstvo, VDB 22 (1969) 27-30, 49-51.
- Rupčić, Lj., Biblijski fragmenat, Svesci 13/1969, 79-80.
- Tomić, C.,
- Betlehem – grad naroda, VIR 1 (1974) 8, 13-14.
 - Betlehem – Davidov grad, Ver 10 (1971) 1, 22-23.
 - Evanđelja djetinjstva Isusova, Zagreb, KS, «Priručnici» 5, 1971, 136 str.
 - Komentar Navještenja, Ver 11 (1972) 1,29; 2,58; 3,87; 4,100; 5,130; 6,166; 7,183; 8,229; 9,251; 10,285; 11,297; 12,333.
 - Rodjen od Marije Djevice, BS 41 (1971) 281-292.
- Zagoda, F., Tipološko značenje broja generacija u Mt 1,17 , BS 4 (1913) 74-80.

PRIJEVOD: Dr. Jerko Fućak

PRIJEVOD I PREINAKE: Dr. Bonaventura Duda i dr. Jerko Fućak

BIBLIJSKA LEKTURA: Dr. Bonaventura Duda

OBRADA I LITERATURA: Dr. Jerko Fućak